

نسبت سنجی «ارزشهای اخلاقی» با «امنیت اجتماعی» در قرآن کریم

علینقی لزگی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۹

چکیده:

بررسی اسناد، متون و منابع معتبر، از قبیل مقالات علمی، کتب، گزارش‌های رسمی و اسناد دینی انجام شده است. جهت تحلیل اطلاعات، از رویکرد توصیفی - تحلیلی بهره گرفته شده است. ابزار اصلی این مطالعه، جداول مقایسه‌ای و شاخص‌های مبتنی بر معیارهای دقیق است که برای نسبت‌سنجی و ارزیابی مؤلفه‌های مرتبط با امنیت اجتماعی استناد شده است. یافته‌ها: مطالعات نشان می‌دهد که تلفیق آموزه‌های دینی و اخلاقی با فناوری‌های نوین، می‌تواند نقش مؤثری در تحقق امنیت اجتماعی پایدار داشته باشد. نتیجه‌گیری: توسعه رویکردهای مبتنی بر ارزش‌های اسلامی در کنار بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، کلید موفقیت در تأمین و تقویت امنیت اجتماعی در جامعه اسلامی است.

امنیت یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسانی و شاخص توسعه پایدار است که نقش مهمی در تحقق اهداف جامعه و توسعه اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کند. در بستر جامعه اسلامی، تأمین امنیت اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اخلاقی و آموزه‌های دینی، اهمیت ویژه‌ای دارد. مسئله: در دنیای معاصر، به‌کارگیری رویکردهای نوین و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در تأمین و ارتقاء امنیت اجتماعی، چالش‌برانگیز است و نیازمند تحلیل و بررسی دقیق است. اهمیت: تحلیل و شناخت عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی در چارچوب ارزش‌های اخلاقی و دینی، جایگاهی مهم در سیاست‌گذاری و ارتقاء کیفیت زندگی اجتماعی دارد. سوال تحقیق: چه عوامل و مؤلفه‌هایی در بهبود و ارتقاء امنیت اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی مؤثر است؟ این پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای مبتنی بر تحلیل و

کلیدواژگان: امنیت، اخلاق، قرآن کریم، نسبت سنجی، امنیت اجتماعی

۱. - استادیار و عضو هیئت علمی گروه معارف دانشگاه افسری امام علی (ع)، نویسنده مسئول: a.lezgi@yahoo.com

Correlation of moral values with social security in the Holy Quran (with emphasis on the interpretation views of Ayatollah Makarem Shirazi)

Abstract:

Security is one of the fundamental human needs and a key indicator of sustainable development, playing a vital role in achieving societal goals and fostering economic and social progress. In the context of an Islamic society, ensuring social security based on ethical values and religious teachings holds particular significance. Problem Statement : In the contemporary world, implementing innovative approaches and utilizing modern technologies to enhance and ensure social security presents considerable challenges that require thorough analysis and careful examination. Significance : Understanding and analyzing the factors influencing social security within the framework of ethical and religious values is crucial for policy-making and improving the quality of social life. Research Question : What are the key factors and components that influence the improvement and enhancement of social security based on Islamic values? Methodology : This study is conducted through a desk-based review of documents, texts, and credible sources, including scientific articles, books, official reports, and religious texts. Descriptive-analytical approach has been employed for data analysis. The primary tools used include comparative tables and indicators based on precise criteria to measure and evaluate the components related to social security. Findings : The research indicates that integrating religious and ethical teachings with modern technologies can play an effective role in achieving sustainable social security. Conclusion : The development of approaches grounded in Islamic values, combined with the utilization of modern technologies, is essential for successfully establishing and strengthening social security within the Islamic community.

Keywords: security, ethics, Holy Quran, proportionality, social security, sample interpretation, Makarem Shirazi.

مقدمه:

مورد نیاز از طریق بررسی اسناد، متون دینی و منابع علمی جمع‌آوری و سپس با بهره‌گیری از تحلیل محتوا و جداول مقایسه‌ای، رابطه بین ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی ارزیابی شده است.

پیشینه تحقیق

در حوزه تحلیل رابطه میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی، تحقیقات متعددی صورت گرفته است که هرکدام از زاویه‌ای خاص به موضوع پرداخته‌اند، اما تاکنون مطالعه‌ای جامع و تطبیقی بر اساس رویکرد قرآن کریم در این حوزه صورت نگرفته است.

عساریان (۱۳۹۸)، در کتاب «امنیت اجتماعی»، به بررسی تأثیر دین و اخلاق در ایجاد امنیت جمعی و فردی پرداخته است. وی در این پژوهش از رویکرد تحلیلی-توصیفی بهره گرفته است و در آن تأکید می‌شود که تبیین امنیت اجتماعی در پرتو آموزه‌های دینی، می‌تواند نقش مهمی در تعمیق احساس امنیت و همبستگی اجتماعی ایفا کند. نتایج نشان می‌دهد که تقویت معرفت دینی و اخلاقی، هم‌راستا با توسعه سامان اجتماعی، منجر به افزایش اعتماد و امنیت می‌شود. هاشمیان فرد (۱۴۰۰)، در کتاب «امنیت در اسلام»، مسئله را در گستره حیات فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بررسی کرده است. او با رویکرد تئوریک، سعی در تبیین نقش آموزه‌های قرآنی و احادیث در ایجاد امنیت دارد. نتایج نشان می‌دهد که رعایت دستورات و هنجارهای دینی، در تحقق امنیت واقعی نقش کلیدی دارد و این مفاهیم در قالب پانزده فصل در این اثر بررسی شده است. واثقی (۱۳۹۷)، در پژوهش «تدابیر و سیره عملی علی (ع) در تأمین امنیت اجتماعی»، به نقش عملی و عملیاتی امام علی (ع) در ارتقاء امنیت اجتماعی می‌پردازد. او از رویکرد تاریخ‌نگر و تحلیلی بهره گرفته و با بررسی نمونه‌های برخاسته از سیره امام، می‌کوشد عوامل و راهکارهای عملی مقابله با ناامنی را تبیین کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوهای فرهنگی و اخلاقی در سیره امام علی (ع) راهکارهای مؤثری برای تأمین امنیت اجتماعی است. جهان‌بزرگی

در عصر حاضر، امنیت اجتماعی به عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر و زیربنای توسعه پایدار، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. سوال اصلی این است که چگونه می‌توان با بهره‌گیری از ارزش‌های اخلاقی و اسلامی، امنیت اجتماعی را در جامعه تقویت کرد؟ و آیا رعایت این ارزش‌ها می‌تواند نقش مؤثری در کاهش ناامنی و افزایش آرامش اجتماعی ایفا کند؟ با توجه به نقش حیاتی امنیت در حفظ ثبات، توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی، شناخت عوامل مؤثر بر تقویت امنیت اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است. در این چارچوب، بررسی ارتباط میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی می‌تواند راهکارهای مؤثری برای سیاست‌گذاران و نهادهای فرهنگی-اجتماعی ارائه دهد. با وجود مطالعات گسترده در حوزه امنیت و ارزش‌های اخلاقی، خلاء قابل توجهی در تحلیل رابطه مستقیم بین این ارزش‌ها و امنیت اجتماعی در جامعه اسلامی وجود دارد. لذا، انجام این پژوهش می‌تواند به کشف و تبیین این رابطه کمک کرده و راهکارهای عملی برای ارتقاء امنیت جامعه از طریق تقویت ارزش‌های اخلاقی ارائه کند.

اغلب منابع به صورت کلی به اهمیت ارزش‌های اخلاقی در جامعه اشاره کرده‌اند، اما تحقیقات کمی به صورت تخصصی رابطه مستقیم و کمی آن‌ها با امنیت اجتماعی در بستر جامعه اسلامی پرداخته است. این خلاء، ضرورت انجام پژوهشی جامع و مبتنی بر تحلیل عمیق‌تر از این رابطه را دوجندان می‌سازد.

پرسش‌های اصلی پژوهش:

- ۱- آیا بین رعایت ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؟
 - ۲- کدام ارزش‌های اخلاقی بیش‌ترین تأثیر را در افزایش احساس امنیت در جامعه دارند؟
 - ۳- چگونه نهادهای فرهنگی می‌توانند با ترویج این ارزش‌ها امنیت را در جامعه تقویت کنند؟
- این مطالعه با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای انجام شده است. داده‌ها و اطلاعات

برای دستیابی به مفهوم امنیت در قرآن، موارد زیر قابل استخراج و بهره‌برداری است:

■ اولین تعریفی که از امنیت در قرآن کریم به آن اشاره شده است، آسایش و اطمینانی بود که خداوند آن را برای آدم و حوا در آغاز آفرینش آنان در بهشت فراهم کرد. (بقره: ۳۵)

■ دومین تعریف در قرآن از امنیت، زندگانی بدون ترس و اندوه را برای کسانی می‌داند که در این دنیا و پس از بیرون شدن آدم و حوا از بهشت به خدا ایمان آورده و عمل صالح انجام داده‌اند (بقره: ۶۲).

■ سومین تعریف از امنیت در قرآن، نشان دادن شهر امن است (نحل: ۱۱۲).

■ چهارمین تعریف قرآن برای امنیت، تشبیه حرم خدا به حرم امن است (قصص: ۵۷).

برای شناخت تعاریف امنیت، آراء و نظریات مختلف در مفهوم شناسی آن و در نتیجه بیان قدر مشترک تعاریف، در این قسمت به تعریف لغوی و اصطلاحی پرداخته خواهد شد و در تعاریف اصطلاحی، تعریف ایجابی و سلبی و نیز تعریف سلبی - ایجابی امنیت مطرح میگردد. پیرامون معانی لغوی این واژه، تعاریف گوناگونی بیان گردیده است:

۱. «ایمن شدن، در امان بودن و بیبیمی» (عمید، ۱۳۹۰: ۳۵۴/۱).

۲. «امنیت مصدر جعلی یا صناعی فارسی است به معنی در امان بودن، بیبیم» (معین، بیتا: ۳۵۲/۱).

۳. «و برخی امنیت را آرامش و آسایش معنا کرده‌اند» (عمید، ۱۳۹۰: ۲۷۵/۱).

۴. «امنیت در اصل از مصدر عربی امن گرفته شده و معنی آن با امن یکی است. امن یعنی اطمینان و آرامش خاطر» (معلوف، ۱۳۷۴: ۱۸).

با توجه به معنای مطرح شده، معلوم میشود که امنیت مترادف با در امان بودن، ایمنی، آرامش، آسودگی و خاطر جمعی میباشد که با ترس و بیم و هراس در تضاد است و هنگامی عنوان میشود که از ترس و وحشت اثری نباشد.

همچنین در مورد تعریف اصطلاحی امنیت نیز

(۱۳۹۹)، در کتاب «امنیت در نظام سیاسی اسلام»، نوع‌شناسی و مؤلفه‌های امنیت در چارچوب نظری و استنباطی ارائه می‌دهد. این مطالعه از رویکرد تحلیلی - نظری بهره برده و تمرکز آن بیشتر بر ساختارهای امنیتی است. نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های محسوس، مانند نظام حقوقی و اجرایی، نقش مهمی در تثبیت امنیت دارند، اما این پژوهش هیچ‌گونه تمرکز بر ابعاد اخلاقی و ارزش‌های انسانی نداشته است.

پیشینه موجود نشان می‌دهد که هر پژوهشی به بخشی از موضوع «امنیت اجتماعی» پرداخته است و کمتر مطالعه‌ای به تحلیل رابطه مستقیم و علمی میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت بر اساس رویکرد قرآن کریم اختصاص یافته است. لذا، جای این دارد که در قالب مقاله‌ای جامع و تخصصی، به بررسی تطبیقی و نسبت‌سنجی میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی در چارچوب قرآن اقدام شود.

روش تحقیق

روشهای گوناگونی در تنظیم و ارائه پژوهشهای عملی به‌ویژه در علوم انسانی تبیین گردیده است. این مقاله هویتا با روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه برداشت از آیات قرآنی استوار است و در بهره‌برداری از قرآن به شیوه اجتهادی با رویکرد (در حد توان) جامعه شناسی استفاده شده است. البته این مقاله علاوه بر جنبه آگاهی بخشی و علمی بودن، کاربردی است. لذا این تحقیق به روش کتابخانه‌ای و با شیوه توصیفی - تحلیلی انجام شده است و در نهایت به نسبت سنجی ارزشهای اخلاقی و امنیت اجتماعی پرداخته شده است.

چارچوب نظری - مفهومی پژوهش

امنیت از ریشه امن، به معنای «آرامش انسان و از بین رفتن خوف و ترس» است. (راغب، ۱۴۱۲: ۹۰) ریشه لغوی امنیت از ثلاثی مجرد «امن» است و با مشتقاتی مانند استیمان، ایمان و ایمنی همخانواده است. در مجموع ۶۲ مورد از مشتقات کلمه «امن» در قرآن آمده است. (روحانی، ۱۳۶۶: ۳۷۳/۱-۳۷۲)

مطالبی چند مطرح گردیده است:

۱. تعریف ایجابی: «امنیت دارای دو معنای ایجابی یعنی وجود احساس رضایت و اطمینان خاطر نزد دولت مردان و شهروندان؛ یعنی نبود ترس و اجبار و تهدید میباشد» (افتخاری، ۱۳۷۸: ۲۷).

۲. تعریف سلبی: «امنیت در معنای عینی یعنی فقدان تهدید نسبت به ارزشهای کسب شده و در معنای ذهنی یعنی فقدان هراس از اینکه ارزشهای مزبور مورد حمله قرار گیرد» (باریبوزان، ۱۳۸۹: ۳۲).

۳. تعریف ایجابی: «مفهوم امنیت، مرکب از چندین ارزش ملی است که عبارتند از: پاسداری از بقای سیاسی، سرزمین و کشور، تضمین بقای ارگانیک آن، ایجاد شرایط لازم برای رفاه اقتصادی و تأمین و حفظ هماهنگی میان اقوام و طوایف درون کشور» (سابقیزید، ۱۳۷۷: ۱۸).

۴. تعریف سلبی - ایجابی: «مفهوم امنیت مصونیت از تعرض و تصرف اجباری بدون رضایت است و در مورد افراد به آن معنی است که مردم هرس و بیمی نسبت به حقوق و آزادیهای مشروع خود نداشته و به هیچوجه حقوق آنان به مخاطره نیفتد و هیچ عاملی حقوق آنان را تهدید ننماید» (زنجانی، ۱۳۶۷: ۵۴۸/۱).

مفهوم شناسی امنیت اجتماعی

مهمترین عامل برای رسیدن به جامعه دینی پایدار و با ثبات که مبانی اسلامی در آن جامعه اجرا گردد و مردم در رفاه و آسایش زندگی نمایند و امور دنیا و عقبی خود را منظم و برنامه‌ریزی نمایند، داشتن امنیت اجتماعی است. تعاریف مختلفی از امنیت اجتماعی مطرح گردیده که عبارتند از:

۱. «امنیت اجتماعی به قابلیت حفظ الگوهای سنتی، زبان، فرهنگ، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول مربوط است» (باریبوزان، ۱۳۸۹: ۳۴).

۲. «امنیت اجتماعی شخص به معنای امنیت جان، مال، آبرو و موقعیت اجتماعی شخص از جانب عوامل اجتماعی میباشد؛ یعنی از جانب افراد دیگر سایر گروهها و حکومت و قانون، جان، مال، آبرو و

موقعیت اجتماعی فرد مورد تهدید و خطر قرار نگیرد» (جهانبزرگی، ۱۳۸۸: ۲۵).

۳. «فراهم شدن حالت یا شرایطی در جوامع ابتدایی، در حال رشد یا پیشرفته که افراد ملت در آن احساس آرامش خاطر مینمایند» (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۴: ۴۱۲/۳).

در ادبیات واژه شناسی، در ذیل بحث امنیت به معنای عام آن مفهومی قابل طرح و بررسی است که به جنبه درونی امنیت مربوط است؛ یعنی مسائلی از قبیل امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، قضایی و ... که در چارچوب بحث «امنیت اجتماعی» قابل بررسی هستند. البته باید اذعان داشت که امنیت اجتماعی در هر جامعه‌ای مسئله نیست. در بسیاری از جوامع، نیاز به بقاء و امنیت فیزیولوژیک، خواستها و دغدغههای اجتماعی را تحتالشعاع قرار میدهد. به نسبتی که افراد از دغدغه وجودی (زیستی) رها میشوند و به سیاست زندگی می‌اندیشند، جامعه‌های زیبا و رهایبیش می‌خواهند و میکوشند خود را با هزینه‌های کمتر و به شیوه‌های بهتر ابراز نمایند. امنیت اجتماعی، دلمشغولی مخاطراتی است که عمداً یا طبعاً هستی و یا بالندگی یک گره اجتماعی را هدف قرار میدهد.

«از مجموع متون منتشره در خصوص ماهیت امنیت اجتماعی چنین بر می‌آید که این آثار، در بستر دو گفتمان اصلی «امنیت ایجابی» و «امنیت سلبی»، تحقیق و تحریر شده‌اند که هر یک بر وجه خاصی از امنیت نظر دارند. در گفتمان امنیت سلبی، امنیت با نبود عامل دیگری که از آن به تهدید یاد میشود، تعریف میگردد. نوع دوم گفتمان امنیتی به امنیت ایجابی معروف است و در آن امنیت، ماهیتی تأسیسی و ایجابی دارد و بر اساس توان لازم برای دستیابی به منافع جمعی تعریف میگردد. الگوی رویکرد دوم از طبیعت وام گرفته و بر اساس اصولی چون همزیستی، دفاع، خودترمیمی و همبستگی منافع بنیان نهاده شده است» (افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۵-۴).

امنیت اجتماعی حلقه واسط بین امنیت فردی و امنیت ملی است که در تلاش است با یک نگاه کلان

جامعه نمیتوانند نسبت به چیزهایی که هویتشان را تهدید میکند، احساس مسئولیت نکنند و آنها را تنها به دولت واگذارند (نویدنیا، ۱۳۸۲: ۶۲). باری بوزان، امنیت اجتماعی به معنای حفظ مجموع ویژگیهایی که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد میکنند، میداند. به عبارت دیگر امنیت اجتماعی ناظر به جنبههایی از زندگی فرد میگردد که هدایت گروهی او را سامان میبخشد. لذا بوران امنیت اجتماعی را قابلیت حفظ الگوهای سنتی از قبیل زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول میداند (باریبوزان، ۱۳۸۹: ۷).

البته لازم به ذکر است که بیان شود پیرامون تعاریف امنیت اجتماعی، نقدهای زیادی مطرح است؛ چرا که این تعاریف از جهاتی دارای اشکال و نقص میباشند. اشکالاتی از قبیل؛ مشکل مبنایی در مقوله جهانبینی و نوع نگرش به عالم هستی (دنیا و آخرت)، اشکال در عدم جامعیت تعاریف، ابهام در تعاریف و ...

تعریف مختار امنیت اجتماعی در نگاه نگارندگان

با توجه به اینکه امنیت اجتماعی در ذیل عنوان کلی و مطلق امنیت مطرح و مورد بحث قرار میگیرد، تعریف برگزیده ما از امنیت اجتماعی، شبیه تعریف ارائه شده از امنیت خواهد بود.

اطمینان خاطر (عدم خوف) گروههای مختلف اجتماعی نسبت به حفظ موجودیت و هویت خود در برابر تحولات عادی و تحرکات عمدی (آنچه به طور طبیعی و خدادادی یا به طریق عادلانه کسب کردهاند با عوامل اجتماعی مورد تهدید قرار نگیرد) و آنچه ندارند بتوانند به طریق عادلانه از جانب عوامل اجتماعی به دست آورند. (تعریف اختصاصی نگارندگان مقاله پیشرو)

مفهوم شناسی ارزشهای اخلاقی

اهمیت مفهوم ارزش اخلاقی را از توجه به این نکته می توان دریافت که نظریه های اخلاقی در واقع در صدد ارائه معیارها و ملاکهایی برای ارزش گذاری رفتارهای

و جامع، یکپارچگی و انسجام لازم را میان امنیت، شهروندان و حاکمیت بسترسازی کند. در واقع هدف آن است که امنیت را به مثابه فرایند اجتماعی مطرح سازد که بدون آن اساساً زندگی بیمعنا و پرخطر است. صرفاً در هنگام جنگ و هرج و مرج بحث امنیت و ایمنی بودن جامعه نباید محور امور قرار گیرد؛ بلکه در وضعیت اجتماعی عام، کلی و انسجام تام اجتماعی در سطح جامعه، امنیت از بعد اجتماعی باید مورد توجه قرار گیرد. امام علی(ع) در خطبه ۱۳۱ نهج البلاغه ضمن بیان آرمانها و اهداف عالی بر پای و اقامت حکومت اسلامی، یکی از اساسی ترین آن اهداف آن را ایجاد امنیت به ویژه برای مظلومین جامعه دانسته است. امام(ع) ضمن تضرع به خداوند تبارک و تعالی عرض می کند: «اللهم انک تعلم انه لم یکن الذی کان مِنّا منافسه فی سلطان و لا التماس شیء من فضول الحطام و لکن لِنردّ المعالم من دینک و نظهر الاصلاح فی بلادک، فیاَمَن المظلومون من عبادک و تقام المعطله من حدودک؛ بار الهما! تو آگاهی که هدف ما از قیام، عشق به قدرت و دستیابی به فزونی متاع دنیا نیست و تنها بدان منظور است که نشانه های دین تو را به جایی که بود، بازگردانیم و اصلاح را در شهرهای تو ظاهر سازیم تا بندگان ستم دیده ات در امان باشند و حدود ضایع گشته ات بر پا شود».

«مفهوم امنیت اجتماعی برای اولین بار و به مفهوم خاص کلمه، در سال ۱۹۹۳ توسط اندیشمندی چون باریبوزان، الویور و لمیتر تحت عنوان مکتب کپنهاک» مطرح گردید (CSSS.ir، بیتا: ۲).

از این اصلاح تعاریف متعدد و متفاوتی با رویکرد سلبی و ایجابی ارائه گردیده است. امنیت اجتماعی به محدوده و قلمروی از حفظ حریم افراد مربوط میشود که به شکلی در ارتباط با دیگر افراد جامعه و حاکمیت و دولت باشد و این قلمروها میتواند شامل طیف وسیعی از قبیل نژاد، زبان، قومیت و ... باشد (حسنیفر، ۱۳۸۳: ۵). ویور، امنیت اجتماعی را توانایی جامعه برای حفظ ویژگیهای اساسیاش تحت شرایط تغییر و تهدیدات واقعی و محتمل میکند و میگوید اعضای

انسانند و مکاتب گوناگون اخلاقی از این رهگذر شکل یافته‌اند. واژه ارزش در فلسفه اخلاق دو کاربرد متفاوت دارد:

۱- گاهی ارزش در مقابل الزام و ارزش اخلاقی در مقابل الزام اخلاقی به کار می‌رود. الزام اخلاقی در جایی استعمال می‌شود که موضوع احکام اخلاقی ما افعال و کارها هستند. مثلاً می‌گوییم باید راست گفت. یا شما امروز باید فلان کار را انجام می‌دادی. در الزام اخلاقی به این معنا، معمولاً واژه باید برای بیان حکم اخلاقی به کار می‌رود. اما اگر موضوع حکم اخلاقی اشخاص، انگیزه‌ها، نیت‌ها یا منش‌ها باشد؛ مثلاً این که سعید آدم خوبی است. یا حسد از رذائل است. در این صورت سخن از ارزش اخلاقی است. در این موارد عمدتاً از واژه خوب و بد برای بیان احکام اخلاقی استفاده می‌شود. در اصطلاح به احکام ارزش اخلاقی در این کاربرد احکام ناظر به فضیلت نیز گفته می‌شود. چنانچه به احکام الزام اخلاقی، احکام ناظر به فریضه می‌گویند. (فرانکنا، ۱۳۹۶: ۳۶)

۲- اما گاهی معنای وسیع‌تر و عام‌تری از واژه ارزش اراده می‌شود که هم الزامات اخلاقی و هم ارزش‌های اخلاقی و امور ناظر به فضیلت را شامل می‌شود. ارزش‌های اخلاقی در این کاربرد به معنای کلیه اموری است که مطلوبیت اخلاقی دارند؛ چه افعال باشند و چه غیر افعال. (مصباح یزدی، ۱۳۹۱: ۱۰۵) امام حسن مجتبی (ع) می‌فرماید: «برای ادب تو همین بس که آنچه را از دیگران نمی‌پسندی، از آن دوری کنی» (مجلسی، ۱۳۸۶، ج ۷۸: ۳۷۷) همچنین امیرالمومنین علی (ع) فرمود: «گنج‌های روزی در وسعت اخلاق نهفته است» (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۸: ۲۳).

ارزشها منشأ هنجارها و پایه شکل‌گیری هویت

هنجارها، الگوی رفتاری مورد انتظار هستند؛ یعنی اموری که انتظار داریم مردم آنها را بر مبنای رفتارهای خود در جامعه قرار دهند. هنجارهای مورد وثوق، اعتماد و عمل در سطح یک جامعه ناشی از ارزشها و

نظامهای ارزشی و اخلاقی مورد پذیرش جامعه است و رابطهای که میان ارزشها و هنجارها وجود دارد، رابطهای پایدار، متین و راسخ است؛ و در واقع هنجارها و ارزشها رابطه متقابلی با یکدیگر دارند. ارزشها جزئی از فرهنگ تلقی شده و یا حتی نقش محوری در تولید فرهنگ ایفا میکنند. بنابراین تحولات و تغییرات ارزشها تأثیر جدی در تغییرات و تحولات فرهنگی ایفا میکنند. ارزشها در تکوین نوع و چگونگی هویت فردی و اجتماعی نقش محوری دارند؛ به عبارت دیگر، هویت فرد و اجتماع در گرو ارزشهای مورد علاقه و مطلوب آن است و زمانی بحران هویت نمود پیدا میکند که من و مای هویتی دچار تردید و اضطراب قرار گرفته و دستخوش اختلال گردد.

باورها و اعتقادات به عنوان یکی از اجزای بنیادین فرهنگ، مسئولیت پاسخگویی به سؤال اساسی چه هستها و چه نیستها در زندگی اجتماعی انسان را عهده‌دار هستند. باورها تولیدکننده ارزشهای خاص هستند و ارتباط تنگاتنگی میان ارزشها و باورها برقرار است و این رابطه، رابطهای متقابل و دوطرفه است بهطوری که ارزشها خودشان بر مبنای باورها توجیه میشوند؛ بنابراین باورها و اعتقادات را نمیتوان از ارزش منفک کرد.

امنیت اجتماعی به مثابه یک ارزش

نقطه آغازین تغییرات اجتماعی از تغییر در ارزشها، باورها و اعتقادات شروع شده و رفته‌رفته در بخشهای دیگر در قالب رفتارها و کنشها ظهور و تجلی پیدا میکند؛ و از آنجا که یکی از کارکردهای اصلی امنیت اجتماعی، مراقبت از ارزشها به‌ویژه ارزشهای بومی جامعه است، امنیت اجتماعی و ارزشها در یک ارتباط عمیق با یکدیگر قرار داشته و این تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل میان امنیت اجتماعی و ارزشها، زمینه‌ساز برقراری نوعی تعادل و تعامل کششی در سطح جامعه میشود.

«اگر در رابطه با موقعیت و جایگاه امنیت اجتماعی دقت نماییم، بر اساس سلسله مراتب نیازهای مازلو، امنیت اجتماعی جزو نیازهای مربوط به ایمنی به شمار

و اجتماعی و بهیژه در رابطه با هویت، میتوان چنین استنباط کرد که امنیت اجتماعی تا حدود زیادی بر محور ارزشها و منظومه ارزشی مورد وثوق بنا شده است و بحران و اختلال در هویت، زمینساز بحران در امنیت اجتماعی و بهمخاطره افتادن و زوال آن میگردد» (جنکینز، ۱۳۸۱: ۲۹۴).

میروود و از بعد دیگر به لحاظ مطلوبیت امنیت اجتماعی و اینکه جزو نیازهای اساسی و بنیادین فرد به شمار میروود، خود میتواند به مثابه یک ارزش اساسی و مهم تلقی گردد، به این معنا که امنیت اجتماعی فینفسه در منظومه ارزشها قرار دارد و از این حیث حائز اهمیت است و از طرف دیگر به لحاظ نقش تعیینکننده ارزشها در شکلگیری باورها، رفتارها، فرهنگ و هویت فردی

مرجع امنیت	موضوعات امنیتی	نوع امنیت	معیار	
زیست بشر	امنیت در قبال قهر طبیعت تغییر نگرش به طبیعت	امنیت در قبال طبیعت	امر ضروری طبیعی	نسبت اول
فرد نوع بشر	صیانت ذات/بقا منع هرج و مرج نافرمانی مدنی دفاع مشروع مسئولیت برای محافظت	امنیت فردی امنیت انسانی	امر بایدی و نبایدی	نسبت دوم
دولت	امنیت داخلی (اختلافات داخلی، درگیریهای قومی و سقوط دولت) تمامیت سرزمینی حفظ استقلال کشور	امنیت ملی و ابعاد آن	امر کارکردی (اخلاق حرفه‌ای)	نسبت سوم
جامعه	نظم اجتماعی (جلوگیری از هراس‌پروری) همبستگی اجتماعی هویت اجتماعی اعتماد اجتماعی جرایم عمومی سلامت زیرساخت‌های جامعه	امنیت اجتماعی امنیت سرزمینی امنیت عمومی	اخلاق نفع‌محور	نسبت چهارم

نسبت بین اخلاق و امنیت^۱

میان اخلاق و امنیت در دیدگاه نویسندگان، چهار نسبت اساسی آمده است که نویسندگان با مطالعه مقالات و کتب متعددی در این زمینه، این نسبت را در جدولی طراحی نموده‌اند:

تحلیل داده

الف) تحلیل داده‌های مربوط به ارزش‌های اخلاقی مؤثر در امنیت اجتماعی

در این بخش، داده‌های جمع‌آوری شده از منابع معتبر و تحلیل‌های صورت گرفته برای بررسی نقش هر یک از ارزش‌های اخلاقی در تقویت امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر اساس منابع مورد مطالعه و تحلیل‌های انجام شده، مشخص شد:

۱- وفای به عهد: نقش اساسی در برقراری اعتماد اجتماعی و کاهش ناامنی‌های احتمالی دارد. نتایج نشان می‌دهد که رعایت پیمان‌ها و تعهدات فردی، در کاهش رفتارهای مخرب و افزایش ثبات اجتماعی مؤثر است.

۲- ادای امانت: بر بنیاد احترام به حقوق دیگران و اعتماد، می‌تواند از راه اعتمادسازی، امنیت فردی و جمعی را تقویت کند؛ به گونه‌ای که کاهش میزان خیانت و بی‌اعتمادی نقش کلیدی دارد.

۳- احسان و تعاون: همدلی و همکاری در قالب اخلاق، باعث ایجاد احساس تعلق و امنیت روانی در جامعه می‌شود. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که نهادینه‌سازی این ارزش‌ها، نقش مؤثری در کاهش ناامنی‌های اجتماعی دارد.

۴- عفو و گذشت: موجب کاهش تعارضات و تنش‌های اجتماعی می‌گردد و در نتیجه، امنیت اجتماعی را تضمین می‌کند. نتایج تحلیل‌ها نشان می‌دهد که جوامع با فرهنگ عفو، کمتر درگیر خشونت و ناسازگاری می‌شوند.

۵- صلح رحم: ارتباط نزدیک و مستمر با خانواده و اقوام، نقش مهمی در ایجاد روابط پایدار و امنیت حاکم بر روابط اجتماعی دارد.

۶- یتیم نوازی و ذات‌البین: رعایت این ارزش‌ها منجر به کاستن از بی‌عدالتی و گرفتاری‌های اجتماعی می‌شود و بر هماهنگی و امنیت درون‌گرا تأثیرگذار است.

ب) نسبت‌سنجی ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی

در این بخش، رابطه بین ارزش‌های اخلاقی و سطح امنیت اجتماعی، بر اساس داده‌های تحلیل شده، مورد بررسی قرار می‌گیرد. یافته‌های حاصل نشان می‌دهد:

۱- ارزش‌هایی همچون وفای به عهد، ادای امانت و عفو، به‌طور مستقیم با شاخص‌های احساس امنیت و کاهش ناامنی رابطه دارند و بیش‌ترین تأثیر را بر افزایش امنیت روانی و اجتماعی دارند.

۲- تعاون، احسان و صلح رحم، نقش محوری در تقویت انسجام اجتماعی و اعتمادجموعه دارد و نشان می‌دهد که افزایش این ارزش‌ها می‌تواند به‌عنوان ابزار مؤثری در کاهش بحران‌های امنیتی عمل کند.

۳- روابط میان ارزش‌های مختلف نیز قابل تحلیل است؛ به عنوان مثال، همبستگی عاطفی میان عفو، تعاون و وفای به عهد، سطح کلی امنیت را در جامعه بهبود می‌بخشد.

این تحلیل، نشان می‌دهد که تقویت و نهادینه‌سازی این ارزش‌ها در جامعه، راهکار مؤثری برای ارتقاء سطح امنیت اجتماعی خواهد بود و پیوند میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت، رابطه‌ای توردست‌نخورده است که بر اساس نتایج، باید در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی و آموزشی مدنظر قرار گیرد.

ارزش‌های اخلاقی مؤثر در امنیت اجتماعی

۱. در ارائه این نسبت، بر اساس یافته‌های پژوهش «امکانی برای امنیت اخلاقی» به قلم داود غرایقی زندی که در فصلنامه «مطالعات راهبردی»، سال پانزدهم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۹ به چاپ رسیده است، بهره‌مند شدیم.

پیوندی تنگاتنگ دارد.

۱-۲- ارتباط میان ادای امانت و امنیت اجتماعی:

■ اعتماد اجتماعی: وقتی افراد در جامعه احساس کنند که امانت‌داری در میان همگان رعایت می‌شود، سطح اعتماد عمومی افزایش یافته و به تبع آن، امنیت اجتماعی بهبود می‌یابد.

■ پابندی به پیمان‌ها: ادای امانت به معنای وفاداری به عهد و پیمان‌ها است که به تقویت روابط اجتماعی و اعتماد میان افراد کمک می‌کند.

■ کاهش تنش‌ها: رعایت اصول امانت‌داری می‌تواند منجر به کاهش تنش‌ها و خشونت‌ها در جامعه شود، زیرا در این صورت حقوق و مال دیگران به درستی حفظ می‌شود.

بنابراین خالی از فایده نخواهد بود که در این مجال به دو شاهد قرآنی اشاره شود.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ»؛ ای اهل ایمان، به خدا و پیامبر خیانت نکنید و نیز در امانات خود، خیانت روا مدارید در حالیکه میدانید (انفال: ۲۷).

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ...»؛ خداوند به شما فرمان میدهد که امانت‌ها را به صاحبان آن برسانید و هنگامیکه میان مردم داوری میکنید، به عدالت داوری کنید ... (نساء: ۵۸).

امانت، معنای وسیعی دارد که هرگونه سرمایه مادی و معنوی را شامل میشود و هر مسلمانی طبق صریح آیات مذکور، وظیفه دارد که در هیچ امانتی نسبت به هیچکس (بدون استثناء) خیانت نکند. خواه صاحب امانت، مسلمان باشد و یا غیرمسلمان؛ و این در واقع یکی از موارد «اعلامیه حقوق بشر در اسلام» است که تمام انسانها در آن برابرند (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۴۳۰/۳). امام جعفرصادق (ع) فرمودند: «امانت را به صاحبانش برگردانید هر چند که آن‌ها زردشتی باشند» (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۳: ۲۲۳).

۳. احسان

احسان به معنای نیکویی و نیکی کردن است که

دستورات اخلاقی که در قرآن به صراحت و یا با اشاره مفسران این کتاب آسمانی در حصول امنیت اجتماعی و اخلاقی در جامعه مؤثر هستند، عبارتند از:

۱. وفای به عهد

اولین، مهمترین و گسترده‌ترین دستور اخلاقی که به یقین در حفظ و تقویت امنیت اجتماعی میتواند مؤثر باشد، وفای به عهد و پیمانهاست. وفای به عهد و پیمانها از سوی حکومت در رابطه با مردم، موجب تقویت قوانین، دلگرمی و اعتقاد مردم میشود و گاه در خشکاندن ریشه‌ی بسیاری از آشوبهای اجتماعی، مؤثر واقع میگردد. از سوی دیگر، اگر مردم بر پیمانهای خود در رابطه با حکومت، وفادار بمانند و وفاداری به پیمانها، به یک فرهنگ تبدیل شود، انگیزه بسیاری از تشنجهای اجتماعی زائل میشود. علاوه بر اینها، وفاداری به عهدها و پیمانها در میان خود مردم در معاملات، معاشرتها و برخوردها سبب تقویت اعتماد عمومی و دفع ناامنیهای مربوط به آن میشود. قرآن کریم میفرماید:

«وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا»؛ هنگامیکه با خدا عهد بستید، به عهد او وفا کنید و سوگندهایتان را بعد از تأکید نشکنید (نحل: ۹۱).

«وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا»؛ به عهد خود وفا کنید، که از عهد سؤال میشود... (اسراء: ۳۴).

باید توجه داشت که عهد و پیمان، معنای وسیعی دارد که شامل عهدهای خصوصی در میان افراد در رابطه با مسائل اقتصادی کسب و کار و زناشویی و امثال آن میگردد و هم شامل عهد و پیمانهایی که در میان ملتها و حکومتها برقرار میگردد و از آن بالاتر شامل عهد و پیمانهای الهی است. (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۱۱۲/۱۲-۱۱۱). حضرت ختمی مرتبی (ص) فرمودند: «هر کس به خدا و روز قیامت ایمان دارد، هرگاه وعده می‌دهد باید وفا کند» (کلینی، ۱۴۲۹، ج ۲: ۳۶۴).

۲. ادای امانت

واضح است که ادای امانت و امانت‌داری، در امنیت و امنیت اجتماعی مؤثر است و با عهد و پیمان نیز

در آیات مختلف قرآن کریم به آن اشاره شده است. از جمله:

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ...»؛ خداوند به شما فرمان به عدل و نیکویی (احسان) میدهد (نحل: ۹۰).
جود و احسان نیز از لحاظ معنایی به هم نزدیکاند، لکن عین هم نیستند؛ زیرا احسان، اعم است از جود. احسان هم شامل بخششهای مالی و هم شامل سایر نیکی رساندنهاست (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲/۳). در تفسیر نمونه آمده است: از آنجا که عدالت به همهی قدرت و شکوه و تأثیر عمیقش، در مواقع بحرانی و استثنائی به تنهایی کارساز نیست، خداوند در آیهی فوق بلافاصله دستور به احسان را پشت سر دستور به عدل میآورد، به تعبیر روشنتر در طول زندگی انسانها، مواقع حساسی پیش میآید که حل مشکلات به کمک اصل عدالت به تنهایی امکانپذیر نیست؛ بلکه نیاز به ایثار، گذشت و یا فداکاری دارد که با استفاده از اصل احسان باید تحقق پیدا کند (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۳۶۷/۱۱). امیرالمومنین علی(ع) فرمودند: «انسان، بنده احسان است» (آمدی، بیتا: ۲۶۳).

۴. تعاون و همکاری

قرآن کریم میفرماید:
«وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى...»؛ در راه نیکی و پرهیزگاری، باهم تعاون کنید (مائده: ۲).
«بر» جنبه اثباتی دارد و اشاره به اعمال مفید است و «تقوا»، جنبه نهی دارد و اشاره به جلوگیری از اعمال خلاف است. به این ترتیب، تعاون و همکاری باید در دعوت به نیکیها و هم در مبارزه با بدیها انجام گیرد. اگر این اصل در جوامع اسلامی زنده شود، بسیاری از نابسامانیهای اجتماعی، سامان مییابد (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۲۵۴/۴-۲۵۳). امیرالمومنین علی(ع) فرمودند: «آگاه باشید که خواری در راه اطاعت خدا به عزت نزدیکتر است از یاری کردن یکدیگر برای نافرمانی خدا» (حرانی، ۱۴۰۴: ۲۱۷).

۵. عفو و گذشت

پیرامون مبحث «عفو و گذشت» برخی از آیات قرآن مطالبی را ارائه نمودهاند؛ از جمله در مسئله

قصاص:

«وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ»؛ آنها باید عفو کنند و چشم بپوشند؛ آیا دوست نمیدارید خداوند شما را ببخشد (نور: ۲۲).

عفو و گذشت، از موارد احقاق حق و مبارزه با ظالم جداست. عفو و گذشت، مخصوص موارد قدرت و پیروزی است؛ یعنی در مواردی که احساس خطر جدیدی از ناحیه طرف مقابل، احساس نشود، بلکه عفو و گذشت از او؛ یک نوع اصلاح و تربیت در مورد او محسوب میشود و او را به تجدید نظر در مسیر خود وا میدارد؛ اما در مواردی که خطر هنوز برطرف نشده و گذشت، او را جسورتر میکند، یا اینکه عفو و گذشت، یک نوع تسلیم و رضایت به ظلم محسوب میشود، هیچگاه اسلام اجازه چنین عفو را نمیدهد (مکارمشیرازی، ۱۳۷۱: ۱۸۷/۴-۱۸۶). در حدیثی پیغمبر اکرم(ص) به جبرئیل فرمود: منظور از این آیه چیست؟ و چه کاری باید انجام دهیم؟ جبرئیل عرض کرد: «خداوند به تو دستور می‌دهد کسی را که به تو ستم کرده عفو کنی و کسی که تو را محروم کرده مشمول عطای خود سازی و کسی که از تو بریده با او پیوند محبت برقرار کنی» (طبرسی، ۱۳۵۶، ج ۲: ۵۱۲).

موازنه موجود میان این چنین «عفو» و آنچه «مبارزه با ظلم»، از دو سو؛ حافظ امنیت و امنیت اجتماعی است. از یک سو، امنیت را به رعب و وحشت تبدیل نمیکند و از سوی دیگر، امید، صفا و صلاح را نوید میدهد و راه حصول آن را هموار میکند.

۶. صلح و رحمت

در برخی از آیات قرآن کریم به مقوله «صلح و رحمت» اشاره شده است. قرآن کریم در این راستا میفرماید:
«الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ»؛ کسانی که پیمان خدا را پس از آنکه محکم ساختند، میشکنند و پیوندهایی را که خداوند دستور داده برقرار سازند، قطع مینمایند و در جهان فساد میکنند، اینها زیانکارانند (بقره: ۲۷).
از آنجا که به شهادت تاریخ، بسیاری از کشمکشها،

که اگر خلأ وجود آنها از این نظر پر نشود، کودکانی ناسالم و در بسیاری از موارد، سنگدل، جانی و خطرناک بار می‌آیند. به علاوه عواطف انسانی ایجاب میکند که آنها، همچون سایر فرزندان جامعه، مورد حمایت و توجه عموم باشند» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۴۴/۲۷-۱۱۲). بنابراین وظیفه‌ی دولتمردان و زمامداران در حکومت اسلامی در این زمینه، بسیار حساس و حائز اهمیت است. پیامبر خدا (ص) انگشت اشاره و میانی خود را نشان داد و فرمود: «من و سرپرست یتیم - در صورتی که از خداوند عز و جل پروا کند - در بهشت مانند این دو انگشت کنار هم هستیم» (حویزی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۲۳).

قرآن کریم دستورات فراوانی درباره یتیم دارد؛ که عبارتند از:

▪ پناه دادن به یتیم: «أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى» (ضحی: ۶).

▪ نیکی به یتیم: «وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ ...» (بقره: ۸۳).

▪ ملاطفت به یتیم: «كَلَّا بَلْ لَّا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ» (فجر: ۱۷).

▪ کمکهای غذایی به یتیم: «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» (انسان: ۸).

▪ صیانت از اموال یتیم: «وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ» (نساء: ۲).

۸. اصلاح ذات‌البین

«وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ»؛ از میان خودتان، کسانی که باهم ستیزه دارند، آشتی دهید (انفال: ۱). «ذات» به معنای خلقت و اساس چیزی است و «بین» یعنی حالتی ارتباطی و پیوند میان دو شخص یا دو چیز میباشد. به طور کلی «ذات‌البین» و ایجاد تفاهم و زدودن کدورتها و دشمنیها و تبدیل آن به صمیمیت و دوستی، یکی از مهمترین برنامه‌های اسلامی است. حضرت امیرالمومنین علی(ع) میفرماید: «اصلاح و سازش دادن میان مسلمانان از تمام نمازها و روزه‌های (مستحبی) بالاتر است» (نهج‌البلاغه: نامه ۴۷)

کینهتوزیها و ناامنیها که موجب بحران در امنیت اجتماعی میشوند، به علت درگیریها و نزاعهای خویشاوندی و خانوادگی است؛ همانند اختلاف بر سر تقسیم ارث و ...، شاید مشخص گردد که چرا قرآن کریم تا این حد بر حفظ روابط خویشاوندی و حرمت قطع رحم و اولی بودن عفو و بخشش و احسان در میان آنان، «وَأَيُّتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ» (نحل: ۹۰) تأکید دارد؛ زیرا با حفظ روابط خویشاوندی و توسعه‌ی محبت و دوستی در بین آنان، ریشه‌ی بسیاری از ناامنیهای اجتماعی خشک شوند. پیامبر اکرم(ص) فرمودند: «دو گروه اند که خداوند روز قیامت (به نظر رحمت) به آنان نمی‌نگرد: کسی که با خویشان خود قطع رابطه کند و کسی که به همسایه بدی نماید» (پاینده، ۱۳۹۸: ۵۵).

۷. یتیم‌نوازی

یتیم‌نوازی یکی از ارزش‌های اخلاقی بسیار مهم در قرآن و متون اسلامی است که به معنای توجه و مراقبت از یتیمان و نیازمندان است. این ارزش به شدت با امنیت اجتماعی ارتباط دارد، زیرا:

۱. حمایت از یتیمان: در قرآن، حمایت از یتیمان به عنوان یکی از وظایف مهم اجتماعی مطرح شده است. خداوند در آیات مختلف قرآن به مسلمانان دستور داده است تا به یتیمان رسیدگی کرده و حقوق آنان را رعایت کنند. این عمل باعث می‌شود تا یتیمان احساس امنیت و آرامش کنند و از سرنوشت بد خود رها شوند.

۲. ایجاد همبستگی اجتماعی: یتیم‌نوازی باعث

ایجاد همبستگی و همدلی در جامعه می‌شود. زمانی که افراد جامعه به یکدیگر کمک کنند، از جمله یتیمان، حس اعتماد و همبستگی میان افراد جامعه تقویت می‌شود که این امر به امنیت اجتماعی کمک می‌کند.

۳. کاهش نابرابری‌ها: یتیم‌نوازی به کاهش نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌های اجتماعی کمک می‌کند، زیرا یتیمان معمولاً در شرایط مالی و اجتماعی ضعیف‌تری قرار دارند. توجه به آنان، به کاهش فاصله‌ها و افزایش عدالت در جامعه منجر می‌شود.

صاحب تفسیر نمونه پیرامون یتیمان مینویسد: «یتیمان از نظر عاطفی، دارای کمبودهایی هستند

همچنین امام باقر(ع) فرمود: «دو نفر مؤمنی که بیش از سه روز (به عنوان قهر) از یکدیگر جدا می‌شوند از هردوی آنها بیزارم (مجلسی، ۱۳۸۶، ج ۷۵: ۱۸۸)». و نیز قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ...»؛ مؤمنان برادر یکدیگرند، بنابراین میان دو برادر خود صلح برقرار کنید (حجرات: ۱۰).

♥ جمع بندی و نتیجه گیری

بر اساس تحلیل و بررسی‌های انجام‌شده، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه معناداری میان ارزش‌های اخلاقی و امنیت اجتماعی برقرار است. به‌طور خاص، رعایت ارزش‌هایی همچون وفای به عهد، ادای امانت، عفو، تعاون و همکاری، نقش مؤثری در تقویت احساس امنیت و کاهش ناامنی در سطح فردی و جمعی دارد. همچنین، نتایج حاکی از این است که تبیین این ارزش‌ها در چارچوب آموزه‌های قرآنی و سیره پیامبر(ص) و امام علی(ع)، می‌تواند به عنوان الگوهای عملی جهت نهادینه‌سازی فرهنگ امنیت در جامعه اسلامی ارائه شود. در نهایت، این پژوهش تاکید می‌کند که تمرکز بر پرورش و ترویج این ارزش‌ها در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی، آموزش‌های دینی، و فعالیت‌های اجتماعی، می‌تواند راهکار مؤثری برای ارتقاء سطح امنیت و استقرار آرامش در جامعه اسلامی باشد.

فهرست منابع

- قرآن کریم.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴)، لسان العرب، بیروت: دار صار.
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۸ش)، ظرفیت طبیعی امنیت، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵ و ۶.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۱)، ساخت اجتماعی امنیت (درآمدی بر جامعه شناسی امنیت)، پژوهشهای دانش انتظامی، شماره ۱۱.
- آمدی، عبدالاحد (بی تا)، غررالحکم و دررالکلم، ترجمه محمدعلی انصاری، قم: سازمان چاپ و صحافی دارالکتاب.
- باریبوزان (۱۳۸۹ش)، مردم، دولتها و هراس، چاپ دوم، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۹ش.
- پاینده، ابوالقاسم (۱۳۹۸)، نهج الفصاحه، نشر فرهوش، تهران.
- جمعی از نویسندگان (کاهه) (۱۳۸۴ش)، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، گردآوری: معاونت اجتماعی ناجا، تهران: نشر آشنایی.
- جنکینز، ریچارد دین (۱۳۸۱ش)، هویت اجتماعی، مترجم: تورج یاراحمدی، تهران: شیرازه.
- جهانبزرگی، احمد (۱۳۸۸ش)، امنیت در نظام سیاسی اسلام، چاپ اول، تهران: سازمان انتشارات فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- حسنیفر، عبدالرحمن (۱۳۸۳ش)، دولت و امنیت اجتماعی در قانون اساسی ج.ا.ا، فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)، شماره ۲۳.
- حرّ عاملی، محمد بن الحسن (۱۴۰۹ق)، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل البيت (ع).
- حرّانی، ابن شعبه (۱۴۰۴ق)، تحف العقول، قم، مؤسسه النشر الاسلامی.
- حویزی، عبدعلی بن جمعه (۱۳۸۳ق)، تفسیر نور الثقلین، مطبعه العلمیه، قم.
- رازی، ابوالفتوح حسن بن علی (۱۴۰۸)، روح الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، مشهد: بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲)، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: دارالعلم.
- روحانی، محمود (۱۳۶۶ش)، فرهنگ آماری کلمات قرآن کریم، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی (به نشر).
- رضی، محمد بن حسین (۱۳۸۱)، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، انتشارات زهد، تهران.
- زمخشری، جار الله محمود (۱۴۰۷)، الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل و عیون الاقوال فی وجوه التأویل، بیروت: دارالکتب العربی.
- زنجانی، عباسعلی (۱۳۶۷ش)، فقه سیاسی، چاپ اول، تهران: نشر امیرکبیر.
- ساندروز، دیوید (۱۳۸۱ش)، الگوهای بیثباتی سیاسی، مترجم: حمید امانت، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- سابق، یزید (۱۳۷۷ش)، امنیت در کشورهای در حال توسعه، مترجم: مصطفی ایمانی و علیرضا طیب، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹ق)، اصول کافی، قم، دارالحدیث.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۴۱۷)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۵۶)، مجمع البیان، انتشارات فراهانی، تهران.
- عساریان، حسین (بی تا)، امنیت اجتماعی، بیجا.
- عمید، حسن (۱۳۹۰ش)، فرهنگ عمید، چاپ سی و هشتم، تهران: امیرکبیر.
- غرایق زندگی، داود (۱۳۹۹ش)، امکانی برای امنیت اخلاقی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پانزدهم، شماره چهارم.
- فرانکنا، ویلیام (۱۳۹۶ش)، فلسفه اخلاق، مترجم: انشالله رحمتی، تهران: حکمت.
- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۹۱ش)، فلسفه اخلاق، تحقیق و نگارش: احمد حسین شریفی، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- معلوف، لوییس (۱۳۷۴ش)، المنجد، ترجمه:

- محمد بندرریگی، چاپ اول، تهران: نشر ایران.
- معین، محمد (بیتا)، فرهنگ معین، چاپ سوم، تهران: نشر زرین.
- مکارمشیرازی، ناصر و همکاران (۱۳۷۱ش)، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الإسلامیه.
- مجلسی، محمدباقر (۱۳۸۶)، بحارالانوار، تهران، اسلامیه.
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲ش)، درآمدی بر امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۶، شماره ۱۹.
- واثقی، قاسم (۱۳۹۱ش)، تدابیر و سیره عملی علی (ع) در تأمین امنیت اجتماعی، تهران: سینه سرخ.
- هاشمیانفرد، زاهد (۱۳۹۱ش)، امنیت در اسلام، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- Csss.ir** (بیتا)، امنیت اجتماعی، معنا و مفهوم؛ برگرفته از پایگاه اینترنتی.